

Mihin oletuksiin perustuu EU:n yhteinen talouspolitiikka?

Suuren valiokunnan kuuleminen 05.09.2016

VTT, dos. Jaakko Kiander

Perustamissopimus ja sisämarkkinat

- EU:n ytimenä on eurooppalaisten sisämarkkinoiden luominen
- Sisämarkkinoilla vallitsee pääoman, tavaroiden, työvoiman ja palveluiden vapaa liikkuvuus
- Sisämarkkinoiden avulla pyritään
  - Suurempaan taloudelliseen tehokkuuteen suuremman markkina-alueen kautta
  - Suurempaan painoarvoon suhteessa muihin suuriin talouksiin
  - Euroopan valtioiden tiiviimpään ja peruuttamattomaan integroitumiseen taloudellisten sidosten ja maiden välisen muuttoliikkeen avulla

EMU ja rahapolitiikka

- Yhteisellä rahalla tavoitellaan suurempaa poliittista ja symbolista yhtenäisyyttä sekä taloudellisia tehokkuushyötyjä
  - Rahamarkkinoiden peruuttamaton integroituminen
  - Valuuttariskin ja transaktioriskin poistuminen euroalueen sisällä
- Yhteisen rahan mahdollisiin moral hazard-ongelmiin varauduttiin kansallisen finanssipolitiikan liikkumavaraa rajoittavalla vakaus- ja kasvusopimuksella
- Kysymys epäoptimaalisesta valuutta-alueesta sivuutettiin – osittain siksi, että nimellisten valuuttakurssimuutosten vaikutuksia ei pidetty merkittävinä

EMU ja rahapolitiikka

- EMU perustuu ajatukseen itsenäisestä ja riippumattomasta keskuspankista
  - Taustalla taloustieteellinen oletus politiikan korruptoivasta vaikutuksesta
- EKP:n tehtävänä on hintavakauden turvaaminen
- Hintavakaus määriteltiin enintään 2 prosentin vuosi-inflaatioksi
- EMU:ssa kiellettiin alun perin valtioiden väliset tukitoimet (no bail out –ehto) ja setelirahoitus (eli laajat valtionlainojen ostot)
  - Finanssikriisin jälkeen näistä ehdoista on jouduttu tinkimään

Finanssipoliittiset sopimukset

- Vakaus- ja kasvusopimus
  - 1990-luvulla sovittu yläraja julkisen talouden alijäämällä ja velalle
  - Melkein kaikki euromaat ovat jossain vaiheessa rikkoneet näitä rajoituksia
- Finanssipoliittinen sopimus
  - Uusi tiukempi sopimuskokonaisuus, jolla pyritään entistä tiukempaan alijäämätavoitteeseen
  - Uutuutena komission tiukempi kontrolli suhteessa jäsenmaihiin
  - Ei ole kuitenkaan pystytty noudattamaan Espanjan, Ranskan ja Italian kohdalla
- Puheenjohtajien esitykset
  - Talouspolitiikan komissiovetoista koordinaatiota halutaan edelleen lisätä ja saattaa myös talouspolitiikan sisällöt (ns. rakenteelliset uudistukset) unionitason kontrolliin

Ajatusmalli sopimusten taustalla

- EU:n erilaiset sopimukset ja instituutiot sekä komission tilannearviot perustuvat hyvin pitkälle ns. neoklassiseen valtavirtataloustieteeseen ja makrotaloudellisten kysymysten osalta 1990-luvulla kehitettyyn nk. Washingtonin konsensusukseen
- Keskeisessä roolissa on oletus siitä, että markkinamekanismi toimii hyvin – myös työmarkkinoilla ja rahoitusmarkkinoilla
- Oletuksesta seuraa, että rahamarkkinoilla ei pitäisi muodostua merkittäviä epätasapainoja tai kriisejä (koska toimijat ovat osaavia ja rationaalisia) eikä kysyntälähtöistä suurtyöttömyyttä pitäisi olla olemassa (mahdollinen havaittu työttömyys johtuu aina kannustinongelmista tai jäykistä rakenteista)

Neoklassinen ajatusmalli ja politiikkasuositukset

- Rahapolitiikan on keskityttävä hintavakauden ylläpitämiseen
- Finanssipolitiikan on keskityttävä julkisen talouden tasapainon turvaamiseen
- Kilpailupolitiikan pitää turvata vapaa kilpailu markkinoilla
- Työmarkkinoiden pitää toimia joustavasti
- Oletus: jos näin tehdään, mikään ei voi mennä pieleen

Finanssikriisi ja liberalismiin ongelmat

- Finanssikriisi osoitti, että vapaasti toimivat rahoitusmarkkinat voivat saada aikaan vakavan kriisin omalla toiminnallaan
- Tämä oli yllätys (naiiville) konsensus-ajattelulle, mutta ei vaihtoehtoisille teorioille (erilaiset keynesiläiset koulukunnat), jotka korostavat vapaiden rahoitusmarkkinoiden sisäänrakennettua epävakautta ja taipumusta toistuviin kriiseihin
- Vastaavia kriisejä on tapahtunut monta kertaa aiemminkin, ja usein tuhoisin seurauksin (vrt. 1930-luvun globaali talouskriisi ja sen poliittiset seuraukset)

Taluskriisin seurauksia euroalueella

- Finanssikriisi johti ensin rahoituksen häiriöihin, joiden seurauksena kokonaiskysyntä supistui ja työttömyys kasvoi ja valtiot velkaantuivat
- Talouspolitiikka reagoi kriisiin kiristämällä pankki- ja vakuutustoiminnan vakavaraisuusvaatimuksia, minkä seurauksena yritysten luotonsaantimahdollisuudet heikentyivät – seurauksena investointien lasku
- Samaan aikaan EKP on yrittänyt vauhdittaa investointeja matalilla koroilla, mutta raha on jäänyt pyörimään rahoitusmarkkinoille
- Kriisin seurauksiin eli julkisen talouden vajeisiin, työttömyyteen ja deflaatioon on puututtu finanssipolitiikkaa kiristämällä (= vähemmän kokonaiskysyntää ja hintapaineita) ja työmarkkinoiden rakenneuudistuksilla (= lisää työvoiman tarjontaa ja vähemmän palkkainflaatiota)

Talouspolitiikan ajatusmalli on johtanut väärin ratkaisuihin

- Euroalueella on toistettu samoja virheitä kuin 1930-luvulla
- Kokonaiskysynnän laskuun ja deflaatiopaineisiin on reagoitu kiristämällä finanssipolitiikkaa, rakenneuudistuksilla ja tiukemmalla rahoitusalan säätelyllä
- Seurauksena on ollut ongelmien pitkittyminen – yksityisen sektorin velkakriisin ratkaisu olisi edellyttänyt ekspansiivisempaa politiikkaa
- EKP:n ja komission toiminta on ollut ristiriitaista: EKP haluaa lisätä investointeja ja komissio pyrkii taas menojen vähentämiseen

Jäsenvaltioiden liikkumavara

- Yksittäisten euromaiden talouspoliittinen liikkumavara on finanssikriisin jälkeen ollut hyvin pieni – Saksaa lukuun ottamatta
- Velkaantumisen välttämiseksi mahdollisuudet kotimaisen kysynnän kasvattamiseen ovat olleet rajalliset
- Kasvustrategiaksi on siksi valikoitunut viennin kasvattaminen kilpailukykyä parantamalla (samoin kuin 1930-luvulla)
- Seurauksena on ollut kotimaisen kysynnän heikkous koko euroalueella ja samanaikainen euroalueen vientiylijäämän kasvu

Keskus ja periferia

- Vapaasti toimiva talous ei kohtelee kaikki alueita ja maita samalla tavoin
- Aiemmin kansallisvaltioiden autonomia pyrki jossain määrin suojaamaan kotimarkkinoita häiriöiltä – yhteismarkkinoilla tähän ei ole suuria mahdollisuuksia
- Seurauksena on taloudellisen toiminnan ja työvoiman keskittyminen vauraille kasvualueille ja samalla reuna-alueiden muuttuminen periferiaksi
- 2000-luvun alkuvuosina köyhemmät jäsenmaat yrittivät kiinniotta ulkomaista velkaa kasvattamalla, mutta finanssikriisi päätti tämän vaiheen

Tyytymättömien reaktiot

- Vaihtoehdoton ja keskusjohtoinen talouspolitiikka ei jätä kovin paljoa liikkumavaraa kansallisen tason päätöksenteolle
- Tilanne on ongelmallinen niissä maissa, joissa talous on kehittynyt pitkään huonosti
- Pitkäaikainen tyytymättömyys ja näköalattomuus voivat johtaa yllättäviin poliittisiin reaktioihin, jotka haastavat status quon